

Varga Attila Ferenc

A NATO SOFA alapján történő magyar kárrendezési eljárás és az azzal kapcsolatos tapasztalatok¹

A NATO SOFA Megállapodás kárrendezési szabályai. A négy fő károkozási esetkör. A megállapodás területi hatályán kívüli kárrendezés elvei és módja. A magyar eljárási szabályokat meghatározó normák. A kártérítési eljárásokkal kapcsolatos hazai tapasztalatok. A Megállapodásban foglaltak érvényesítése a Stratégiai Légiszállítási Képesség (SAC) program keretében történő együttműködésre.

„Azon kelet-európai országok közül, amelyek csatlakoztak a NATO-hoz, talán Magyarország az, amelyik legtávolabb jutott egy olyan hatékony kárrendezési eljárás kialakításában, amely megfelel a NATO SOFA előírásainak.”

LtC Jody M. Prescott, Chief of US Army Claims Service, Europe, 2001²

A NATO SOFA³ kárrendezési szabályaival kapcsolatos magyar tapasztalatok elemzése kapcsán ma is büszkeséggel kell, hogy eltöltsön bennünket *Jody Prescott* alezre-desnek, az Egyesült Államok Fegyveres Erői Európai Kárrendezési Hivatala egykori vezetőjének fenti megállapítása, amellyel elismerését fejezte ki a NATO SOFA vonatkozó szabályainak implementálása érdekében kifejtett magyar erőfeszítésekkel szemben. Az idézett szavak elsősorban annak az aktív kodifikációs tevékenységnek az eredményei, amellyel az 1995-től békepartner, majd 1999-től NATO-tag Magyarország az akkori balkáni műveletekben részt vevő IFOR/SFOR/KFOR erők tömeges átvonulásával, illetve az amerikai katonai alakulatok (elsősorban) taszári állomásozásával összefüggő kárügyek rendezésének jogszabályi alapjait igyekezett lerakni.

1 2011. május 24-én, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen, *A külföldön tartózkodó csapatok jogállását meghatározó NATO-megállapodás (a NATO SOFA) 60. évfordulója* című szakmai-tudományos konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata.

2 „Of the Eastern European nations who have joined NATO, Hungary is perhaps the furthest along in developing an effective and efficient claims operations up to the NATO SOFA standard.” In.: FLECK, Dieter (Ed.): *The Handbook of the Law of Visiting Forces* – Oxford University Press (2001) – ISBN 0-19-826894-7 – p. 186.

3 Az 1999. évi CXVII. törvénnyel kihirdetett, az Észak-atlanti Szerződés tagállamai közötti, fegyveres erők jogállásáról szóló Megállapodás

Önmagában az a tény, hogy egy ország területén jogszerűen tartózkodó külföldi katonai alakulatok tagjai a fogadó ország területén kárt okoznak, nem tekintendő rendkívüli dolognak, mondhatni az együttműködés elkerülhetetlen velejárója. Mivel a NATO tagállamok és azok fegyveres erői együttműködése a Washingtoni Szerződésből származó, a közös védelmi képességek növelését célzó követelmény⁴, maga a NATO SOFA is tényként rögzíti, hogy „... egy tagállam fegyveres erői megegyezés alapján egy másik tagállam területére küldhetők, hogy annak területén szolgálatot lássanak el”.⁵ A károkozás potenciális előfordulásának tudomásul vétele azonban nem jelenti azt, hogy ne kellene törekedni a felmerülő kárügyek számának csökkentésére, illetve az okozott károk mielőbbi, és a károsult követelését megfelelő módon kielégítő rendezésére.

Kárügyek vonatkozásában az általában alkalmazandó SOFA alapelvek (ld. területi hatály, fogadó állam beleegyezése, együttműködés a közös cél érdekében, viszonyosság, közös teherviselés stb.) mellett további, speciálisan a károkozásért való felelősséghez kapcsolódó elveket is figyelembe kell venni. Kiindulási alpnak tekinthetjük az „aki másnak jogellenesen kárt okoz, köteles azt megtéríteni” axiómát, továbbá a munkáltatói felelősség meglétét akkor, ha az alkalmazott a munkaviszonyával összefüggésben harmadik személynek kárt okoz, jóllehet a NATO SOFA több ponton áttöri ezeket a tételeket, és – éppen a közös teherviseléshez kapcsolódóan – sajátos kárlemondási, vagy éppen felelősség nélküli kárviselési kötelezettséget ír elő.

* * *

Megvizsgálva a NATO SOFA kárrendezéssel kapcsolatos szabályait (VIII. Cikk), megállapítható, hogy a megállapodás leghosszabb fejezetéről van szó, amely – és ezzel az alkalmazók többsége valószínűleg egyetért – a dokumentum legösszetettebb rendelkezéseit tartalmazza. Azokat, amelyekkel kapcsolatban – annak ellenére, hogy talán a megállapodás legtöbbször alkalmazott és hivatkozott fejezetéről van szó – a mai napig felmerülnek értelmezési nehézségek.

A NATO SOFA VIII. Cikkében alapvetően négy fő károkozási esetkör különül el:

- a) fegyveres erők által egymásnak okozott károk (általános kárigény lemondás);⁶
- b) fegyveres erők által egyéb állami tulajdonban okozott károk (korlátozott mértékű kárigény lemondás);
- c) harmadik személynek okozott károk (kármegosztás);
- d) „non-scope” károkozás („*ex gratia*” kárrendezés).

Fenti esetkörökkel kapcsolatban röviden az alábbiakra érdemes felhívni a figyelmet:

Az a) esetben a fegyveres erők teljes mértékben és kölcsönösen lemondtak azon jogukról, hogy egymással szemben kártérítési igényt érvényesítsenek, nem csupán

4 „A jelen Szerződésben kitűzött célok hathatósabb elérése érdekében a Felek külön-külön és együttesen, folyamatos és hathatós önszegély és kölcsönös segítség útján, fenntartják és fejlesztik egyéni és kollektív védelmi képességüket fegyveres támadással szemben”. Ld. az 1999. évi I. törvénnyel kihirdetett, az Észak-atlanti Szerződés 3. Cikkét.

5 Ld. NATO SOFA preambulum

6 Olyan állami tulajdonról van szó, amely a fegyveres erők vagyongazdálkodásában van.

vagyoni kár esetén, hanem személysérülés vagy halál esetén is.⁷ A gyakorlati végrehajtás során azonban vizsgálni kell, hogy a kár valóban a fegyveres erőknél jelentkezett-e, és a károkozás szolgálatteljesítés közben történt-e.

A b) esetkörrel kapcsolatban azt érdemes megemlíteni, hogy a NATO SOFA VIII. Cikk 2 pont f) alpontban található, az egyéb állami tulajdonban okozott károk esetén figyelembe veendő összegeket feltüntető táblázat egyrészt nem tartalmazza valamennyi NATO tagállam tekintetében az összeghatárokat⁸, másrészt a feltüntetett összegeket értelemszerűen az euró bevezetése előtt rögzítették, így még a korábbi nemzeti valuták szerint megjelölt összegek szerepelnek.⁹ Ezen esetkörben is vizsgálni kell, hogy valóban állami tulajdon-e az, amiben a kár keletkezett¹⁰ és fontos kitétel az is, hogy a károkozásnak az állam területén kell történnie. Az ilyen jellegű, az említett lemondási értékhatárt meghaladó összegű károk esetén az igényt egy döntőbíró bírálja el, akinek személyével szemben a SOFA speciális követelményeket támaszt, és akinek döntése az adott ügyben végleges, és a felekre nézve kötelező.

A c) esetkörként beazonosított harmadik személynek¹¹ okozott károk esetében a károkozásnak szintén a fogadó állam területén kell bekövetkeznie, és annak oka a fegyveres erő vagy a polgári állomány tagja által szolgálati kötelesség teljesítése körében elkövetett cselekvés vagy mulasztás kell, hogy legyen.¹² Ugyanilyen megítélés alá esik minden más olyan cselekvés vagy mulasztás, amiért a fegyveres erő vagy polgári állomány az adott ország szabályai szerint felelősséggel tartozik (objektív felelősség!). Nem tartoznak tehát ebbe a körbe a szerződéses károk, a szolgálati kötelesség-teljesítésen kívül okozott károk, valamint a gépjármű engedély nélküli használatából eredő károk (ez utóbbi két esetben a szolgálatteljesítés és az engedély nélküli használat kérdésében a küldő állam nyilatkozata irányadó, és elbírálásukra a VIII. Cikk külön szabályokat tartalmaz).

Harmadik személynek okozott károk esetén a kártérítési igényeket a fogadó állam jogszabályaival összhangban kell benyújtani, mérlegelni, rendezni és elbírálni. A károsultak követeléseit általában a fogadó állam a saját pénznemében elégíti ki, majd megtérítési igénnyel fordul a károkozó államhoz. Külön meg kell említeni a SOFA által előírányzott, a fogadó és a küldő állam közötti kármegosztási szabályt,

7 A megsérült személy, illetve az elhalálozott személy hozzátartozói a nemzeti szabályok szerint a saját fegyveres erőkkel szemben természetesen érvényesíthetik kártérítési igényüket.

8 A táblázat például nem tartalmazza Németország (5 600 DM), Görögország (42 000 GrD), Spanyolország (97 200 ESP) és Törökország (12 600 T.Li) limit összegeit, mint ahogy az ezredfordulót megelőzően (Magyar Köztársaság 176 300 Ft, Cseh Köztársaság 25 500 korona, Lengyel Köztársaság 2 900 zloty), vagy a később csatlakozó országokét sem.

9 A feltüntetett összegeket csupán egy alkalommal, 1963-ban vizsgálták felül.

10 Ez nem mindig egyértelmű pl. olyan gazdasági társaságok által vagy kezelt erdők, utak, egyéb ingatlanok, stb. esetében, amelyekben az állam tulajdonosi jogokat gyakorol.

11 Meg kell említeni, hogy harmadik személy nem csak természetes személy, hanem pl. vállalat, önkormányzat, szövetségi állam tagállama stb. is lehet. Természetes személy esetében az sem követelmény, hogy a fogadó állammal azonos nemzetiségű legyen, ugyanakkor a fogadó állam fegyveres erejének vagy polgári állományának tagja nem lehet harmadik személy.

12 A kialakult gyakorlat szerint az ún. kontraktorok által okozott károkért a velük szerződő fegyveres erő nem vállal felelősséget. Ilyen esetekben a kárigényt közvetlenül a vállalkozó céggel szemben lehet érvényesíteni.

amely a közös célok érdekében történő közös teherviselés elvén alapul. A fogadó állam ugyanis a károkozásban való felelősségétől függetlenül köteles kivenni a részét a kártérítésből, amelynek összege a károkozásért egyébiránt felelős küldő államok számától is függ.¹³

Az ún. *non-scope* károkozásokról (ld. d) esetkör) akkor beszélünk, ha a kár valamely szolgálati köteleességteljesítésen kívüli jogellenes tevékenység vagy mulasztás eredményeként következik be. Ilyenkor ugyan a fogadó állam vizsgálja meg a követelést és állapítja meg a kártérítés mértékét, de az már a küldő állam (késedelem nélküli) döntésétől függ, hogy felajánlja a fizetés vita nélküli (*ex gratia*) módját, és ha igen, milyen összeg erejéig. Ezekben az esetekben, minthogy a SOFA tárgyán kívüli károkozásról van szó (ld. nem szolgálatteljesítés körében történt a károkozás) nincs szó kármegosztásról a küldő és a fogadó állam között, és a kifizetést is a küldő állam hatóságai intézik közvetlenül a károsultnak.

* * *

A kárrendezésre vonatkozó NATO SOFA szabályok rövid áttekintése után érdemes néhány gondolat erejéig megvizsgálni, hogyan történik a kárrendezés a NATO/PfP SOFA területi hatályán kívül, már csak azért is, hiszen a jelenleg is folyó válságkezelési műveletek döntő többsége sem NATO vagy békepartner országok területén zajlik. Általánosságban elmondható, hogy ezen műveletekben részt vevők jogállását is igyekeznek valamilyen megállapodásban¹⁴ rögzíteni, amelyek többnyire külön fejezetet szentelnek a kárrendezés kérdésének. Mindemellett az is gyakori, hogy a műveletirányító parancsnokság az adott műveletre vonatkozóan külön kárrendezési iránymutatást (Claims Policy) ad ki (ld. KFOR, Irak, Afganisztán). Minthogy a SOFA alkalmazási területén kívül végrehajtandó műveletről van szó, nem alkalmazható a NATO SOFA, így értelemszerűen annak VIII. Cikke szerinti kármegosztás szabálya sem, jóllehet a műveleti körülmények miatt sokszor már az is előzetes kérdésként merül fel, hogy beszélhetünk-e bármilyen értelemben „fogadó állam”-ról, és ha igen, melyik hatóság gyakorolja annak jogait?

Az mindenesetre kialakult gyakorlatnak tűnik, hogy a fenti dokumentumok alapján a műveletet végrehajtó nemzetközi állomány mentességet élvez a művelet végrehajtásával összefüggő bármely tevékenységből eredő, bármely károkozásért. Minden egyéb (tehát a művelet végrehajtásával nem összefüggő) károkozás esetében a kárigényt a vonatkozó dokumentum előírásai alapján kell benyújtani. Sokszor előfordul azonban, hogy a károsult közvetlenül a misszióban részt vevő valamely nemzeti kontingensnél jelentkezik kártérítési igényével. Ilyen esetekben az igény

13 Alapesetben, vagyis amikor csupán a küldő állam felelős, a kárviselés aránya a küldő és a fogadó állam között 75%–25%, ha viszont a fogadó állam is felelős a kárért, ez az arány 50–50%. Amennyiben két küldő államnak kell viselnie a felelősséget, az őket terhelő kártérítés aránya 40–40%, a maradék 20%-ot a nem felelős fogadó államnak kell állnia. Ha pedig a két küldő állam mellett a fogadó állam is felelős a károkozásért, valamennyiük részesedése a teljes kártérítési összeg 1/3-a lesz.

14 A műveletet végrehajtó nemzetközi állomány jogállását szabályozó dokumentumok elnevezése elég változatos képet mutat (ld. Irak – Coalition Provisional Authority Order Number 17; Afganisztán – Military Technical Agreement), és sokszor a jogállás valódi kérdései nem is magában a dokumentum fő szövegében, hanem esetleg annak mellékletében találhatók.

„befogadása” és kezelése taktikai kérdéssé válhat, amelyet érdemben befolyásolhat a művelet aktuális helyzete, a kontingens kapcsolata a helyiekkel, vagy más, például biztonsági megfontolás.

E tárgykörben érdemes még megemlíteni a misszióban együttműködő nemzetek közötti megállapodásokat is, amelyek a közös műveletben való együttműködés bizonyos aspektusai mellett kitérhetnek az egymásnak okozott károk rendezésére is. Az ilyen dokumentumokban (különösen NATO országok esetében) nem ritka a NATO SOFA rendelkezéseire, vagy „szellemiségére” történő visszautalás (ld. „in the spirit of the NATO SOFA”), ami praktikus megoldás ugyan, de jogilag meglehetősen aggályos.

* * *

A NATO SOFA alapján történő kárrendezés magyar eljárási szabályait mindenképp az alábbi normák határozzák meg:

- 276/2008. (XI. 21.) Korm. rendelet a Magyar Honvédség feladatainak ellátásával összefüggő nemzetközi kártérítési ügyekkel kapcsolatos eljárás részletes szabályairól;
- 2241/2004. (IX. 29.) Korm. határozat a nemzetközi katonai együttműködés során okozott károk megtérítésével kapcsolatban felmerülő kiadások biztosításáról;
- 23/2010. (II. 19.) HM utasítás a Magyar Honvédség nemzetközi kártérítési ügyeinek intézésével kapcsolatos feladatokról.

Fentiekén túl fontos, a NATO SOFA-t kiegészítő külön eljárási szabályokat találunk az amerikai viszonylatban alkalmazandó, az 1997. évi XLIX. törvénnyel kihirdetett ún. magyaramerikai OMNIBUS Megállapodásban. Emellett külön ki kell emelni a hazai gyakorló- és lőterek külföldiek által, térítés ellenében történő igénybevételéről szóló 83/2001. (V. 18.) Korm. rendelet vonatkozó rendelkezéseit, amelyek, kiindulva a külföldi fegyveres erők magyarországi gyakorlatozásainak tapasztalataiból, első sorban a kármegelőzést, illetve az okozott károk könnyebb kivizsgálását szolgálják.

Kicsit részletesebben megvizsgálva a fenti normák legfontosabb rendelkezéseit, az alábbiak állapíthatók meg:

- a) A 276/2008. (XI. 21.) Korm. rendeletet kell alkalmazni a magyar és a külföldi fegyveres erők által egymásnak okozott károk, a külföldi fegyveres erők által Magyarországon harmadik személynek okozott károk, a külföldi fegyveres erők által Magyarországon magyar állami tulajdonban okozott károk, valamint a magyar fegyveres erők által külföldön harmadik személynek okozott károk eseteiben. A részletes szabályok közül – főként az esetleges kártérítési kötelezettség okán – a magyar fegyveres erők által okozott károk eseteire vonatkozó szabályokat érdemes kiemelni. E körben mindenképp az vizsgálendő, hogy a károkozás betudható-e az MH-nak (ld. szolgálati kötelelességteljesítés kérdése).

A külföldi fegyveres erők által Magyarországon harmadik személynek okozott károk esetében – legalábbis a károsultak szempontjából – a legfontosabb tudnivaló, hogy a károsult a kárigényét a kár típusától függően a Magyar Biztosítók Szövetségénél (MABISZ) például gépjármű-károk esetében, vagy a

károsult lakóhelye (tartózkodási helye), illetve a kár bekövetkezésének helye szerint illetékes jegyzőnél (ld. egyéb más károk) nyújthatja be.

A MABISZ-tól, illetve a jegyzőtől kapott kárigényeket a HM illetékes szerve megvizsgálja, és továbbítja a károkozó külföldi fegyveres erő illetékes szervének. A külföldi fegyveres erőnek a károkozás körülményeivel kapcsolatos nyilatkozatától függően (elisméri-e, hogy az állományába tartozó személy okozta a kárt, és a károkozás szolgálatteljesítés közben, illetve azzal összefüggésben történt-e) a HM illetékes szerve intézkedik a kártérítési összeg megfizetése iránt, majd a külföldi felet terhelő megtérítési igénnyel lép fel a külföldi fél irányában. Ha az elismert károkozás nem szolgálatteljesítés közben történt, és a külföldi fegyveres erő felajánlja az *ex gratia* fizetést, a küldő állam hatóságai a kifizetést maguk intézik, tájékoztatva a fogadó állam hatóságait döntésükről és a kifizetett összeg nagyságáról (ld. NATO SOFA VIII. Cikk 6. pont c) alpont).

A magyar fegyveres erők által külföldön harmadik személynek okozott károk eseteiben a kárigényt sok esetben a magyar kontingens „fogadja be”, jöllehet a károsultak által kevésbé ismert nemzetközi szerződések a kárigény előterjesztését is igyekeznek hivatalos útra terelni (a benyújtást az illetékes nemzeti hatóságokon keresztül írják elő). Bármilyen módon is szerez tudomást a kártérítési igényről a magyar kontingens, a követelést a megfelelő dokumentumokkal kiegészítve fel kell, hogy terjessze a HM illetékes szervéhez, amely a követelést a felterjesztett dokumentumok alapján megvizsgálja, és dönt a követelés jogosságára, valamint az összegszerűsége tekintetében. A HM illetékes szervének kifizetést engedélyező döntése alapján a kontingens téríti meg a károsult kárát, amely összeg a nemzetközi kárügyek pénzügyi fedezetéül szolgáló, a 2241/2004. (IX. 29.) Korm. határozat¹⁵ által biztosított ún. „nemzetközi kártérítés” elnevezésű forgóalaphoz a kontingens számára visszafizetésre kerül.

- b) A Magyar Honvédség nemzetközi kártérítési ügyeinek intézésével kapcsolatos feladatokról szóló 23/2010. (II. 19.) HM utasítás elsősorban a nemzetközi feladat-végrehajtásban érintett honvédelmi szervezetek kármegelőzési feladataira helyezi a hangsúlyt. E körben a programfelelős szerv vezetője (parancsnoka) kötelessége a Magyarországon feladatot végrehajtó külföldi fegyveres erő megfelelő tájékoztatása és a szükséges dokumentumokkal (pl. térképek, vonatkozó jogszabályok és más előírások) ellátása, illetve ezen információk beszerzése a külföldön feladatot végrehajtó magyar alakulat

15 Megjegyzendő, hogy a nemzetközi kártérítési forgóalapot eredetileg az Észak-atlanti Szerződés tagállamai, illetve a Békepartnerségben részt vevő országok fegyveres erői által a Magyar Köztársaság területén, valamint a magyar fegyveres erők által az Észak-atlanti Szerződés tagállamai, illetve a Békepartnerségben részt vevő országok területén okozott károk megtérítésével kapcsolatban felmerülő kiadások rendezéséről szóló 2135/2001. (VI. 15.) Korm. határozat hozta létre. Tekintettel azonban arra, hogy hazánkban – megfelelő közjogi engedély birtokában – nem NATO/PfP országok fegyveres erői is hajthatnak végre feladatot, és az MH alakulatai is tevékenykedhetnek nem NATO/PfP-országok területén (sőt, a válságkezelési feladatok végrehajtására napjainkban tipikusan ilyen országokban kerül sor), így szükségessé vált a forgóalap alkalmazhatósági körének kiszélesítése is.

számára. A kármegelőzésnek, és az esetlegesen okozott károk lehető leghatékonyabb rendezésének „záloga” lehet a HM utasítás szerint kötelezően kijelölendő kártérítési iránytisz, aki – egyéb feladatai mellett – a feladat-végrehajtást megelőzően, valamint azt követően részt vesz a tevékenység helyszínének szemrevételezésén, az esetlegesen bekövetkező károkozás körülményeinek megállapításában, eközben pedig folyamatosan együttműködik az érintett külföldi fegyveres erő kártérítési ügyekben illetékes, kijelölt tisztjével.

A HM utasítás részletesen rögzíti a nemzetközi kártérítési ügyek intézésének eljárási szabályait, külön kifejtve a HM Jogi Főosztály által a kártérítési ügyek elbírálása keretében végrehajtandó legfontosabb feladatokat (ld. kártérítési ügyek nyilvántartása, kapcsolattartás és együttműködés, információk beszerzése, vizsgálat lefolytatása, a felelősség, a kárösszeg és a kártérítési összeg megállapítása, valamint a kártérítési ügyek intézésének ellenőrzése). Az utasítás szintén kitér a HM Közgazdasági és Pénzügyi Hivatal feladataira, amelyek közül – témánk szempontjából – legfontosabbak a nemzetközi kártérítési forgóalap pénzforgalmának bonyolítása, a kifizetések végrehajtása, illetve a megelőlegezett kifizetések visszapótlása, az előző évi előirányzat-maradvány rendezése, valamint a forgóalap pótlásának kezdeményezése.

- c) Amint a fentiekben már erre utalás történt, nem tartozik közvetlenül a nemzetközi kárrendezés témaköréhez, de a nemzetközi együttműködéssel összefüggésben a kármegelőzés szempontjából fontos rendelkezéseket tartalmaz a hazai gyakorló- és lőterek külföldiek által, térítés ellenében történő igénybevételéről szóló 83/2001. (V. 18.) Korm. rendelet. A jogszabály 4. § (2) bekezdése ugyanis kimondja, hogy a térítéses igénybevételre vonatkozó megállapodásokban – egyebek mellett – rögzíteni kell az esetleges károk megelőzésére és rendezésére vonatkozó előírásokat, ideértve a közös kárfelmérő bizottság működtetését, valamint a jogállási megállapodások (pl. SOFA) alkalmazására történő kötelezettségvállalást. Továbbá – a súlyos károkozások megelőzésének garanciális szabályaként – azt, hogy a fogadó fegyveres erők kijelölt parancsnoka jogosult megszakítani vagy véglegesen leállítani a gyakorlatot a hatályos környezet- és természetvédelmi szabályok súlyos megszegése esetén. Mindemellett, a 4. § (3) bekezdése szerint az említett megállapodások – a hazai (elsősorban pénzügyi és környezetvédelmi) jogszabályokkal és a SOFA szerinti, valamint más nemzetközi szerződéses kötelezettségvállalásokkal összhangban – tartalmazhatnak további feltételeket. Így különösen a külföldi fél által a magyar fél javára vállalt eltéréseket a SOFA tartalmától, például az okozott károkért való teljes felelősség vállalását), valamely biztosítóval egyes meghatározott típusú, az igénybe vevő fél által okozott károk esetére történő megállapodást, vagy a bekövetkező károk esetére a külföldi felet terhelő kifizetésekre szolgáló összeg (kártérítési biztosíték) letétbe helyezésének kikötését.

* * *

Végezetül, a NATO SOFA szerinti kártérítési eljárással kapcsolatos magyar tapasztalatok körében két – tulajdonképpen szélsőségesnek mondható – példát érdemes megemlíteni, megvilágítva egyrészt a kármegelőzés és a megfelelő kárrendezés fontosságát, másfelől pedig a NATO SOFA kárrendezési szabályai körüli aktuális alkalmazási dilemmákat.

A tárgykörhöz kapcsolódó magyar szabályozás tartalmának formálásához jelentősen hozzájárultak a 43. holland gépesített dandár 2000. március 18. és április 9. közötti, Várpalotán végrehajtott gyakorlatának tapasztalatai. A mintegy 1500 holland, 40 német és 150 magyar katona részvételével végrehajtott, katona-szakmai szempontból nyilvánvalóan hasznos, térítéses lőtér-igénybevételt követően a lőtér közelében élő lakosok, illetve a szomszédos települések önkormányzatai közel 70 különböző kárigényt nyújtottak be, összesen több mint 56 millió forint értékben. Ebből a HM illetékes szerve több mint 40 kárigényt megalapozottnak talált, az elfogadható kárigényeket összesen 15,5 millió forint értékben megállapítva.¹⁶

Jóllehet a gyakorlat nettó bevételéből – az akkori előírások szerint¹⁷ – az érintett önkormányzatokat megillető részt, valamint a kötelezően környezetvédelmi célra fordítandó összeget átutalták, a gyakorlaton történt károkozások a helybeliek felháborodását váltották ki, amelyet negatív sajtóvisszhang, az önkormányzatok részéről a honvédelmi tárcahoz különböző csatornákon eljuttatott tiltakozások, illetve az érintett települések nevében felszólaló parlamenti képviselők részéről benyújtott interpellációk követtek. Mindezekre tekintettel, a konkrét éleslövészettel kapcsolatban vizsgálatok indultak és különböző fórumoknak szánt jelentések készültek. Ezzel egyidejűleg felülvizsgálták, majd 2001-ben módosították a térítéses lőtér-igénybevétellel és a kártérítési eljárással kapcsolatos szabályokat is.¹⁸

* * *

A NATO SOFA kárrendezési szabályainak alkalmazásával kapcsolatos aktuális kérdésként merült fel a küldő állam kijelölése és felelősségének kérdése a Stratégiai Légiszállítási Képesség (SAC) program keretében együttműködő államok egymás közötti, illetve harmadik féllel szembeni viszonylatában. Köztudott, hogy a SAC program keretében a Nehéz Légiszállító Ezred (HAW) által üzemeltetett 3 darab C-17 repülőgép a program működtetésére létrehozott NATO-szervezet, a NAMO tulajdonában van, amelyet – praktikussági szempontok miatt – hazánk regisztrált. Bonyolítja a helyzetet, hogy a magyar felségjellel közlekedő repülőgépeket az esetek többségében külföldi személyzet vezeti. Az is ismert ugyanakkor, hogy a pápai bázisú HAW olyan többnemzeti katonai alakulat, amely (legalábbis jelenleg) sem nemzetközi, sem nemzeti jogi személyiséggel nem rendelkezik, így – a résztvevő

16 Az elfogadott károk között szerepelt többek között ingatlankárral 19 darab (450 eFt), útkár 21 darab (7,7 MFt), juhnyáj(!) 1 darab (514 eFt), erdőkár összesen 6,8 MFt.

17 Az önkormányzatokat megillető, és a környezetvédelmi célra fordítandó összegekről mai napig a hazai gyakorló- és lőterek külföldiek által, térítés ellenében történő igénybevételéről szóló 60/1997. (VI. 4.) OGY határozat rendelkezik, az összegek azonban időközben változtak.

18 Ld. a fentiekben már hivatkozott 60/1997. (VI. 4.) OGY határozat módosítását, illetve a részletesen kifejlesztett 83/2001. (V. 18.) Korm. rendelet megalkotását.

államok korábbi, erre irányuló döntéséből adódóan – a HAW személyzetének jogi helyzete a NATO/PfP SOFA szerint alakul.

Felmerül tehát a kérdés, hogy fenti konstellációban – kiindulva a NATO SOFA kárrendezésre vonatkozó szabályaiból – mennyiben tekinthető a külföldi fegyveres erők tagjai tekintetében egyébként befogadó állam Magyarország küldő államnak (Sending State) a C-17 repülőgép működésével összefüggésben okozott károk tekintetében.¹⁹

A kérdés látszólag teljesen elméleti jogi jellegű, valójában azonban a háttérben komoly matematikai műveletek is folynak. Ha ugyanis a C-17-es repülőgépek vonatkozásában nincs egy kijelölt küldő állam, akkor a SAC programban részt vevő 12 államot (elméletileg) küldő államnak lehetne tekinteni.²⁰ Ez egy esetleges károkozásnál azt jelentené, hogy az okozott kár összegét (100%) úgy kellene 12+1 részre osztani, hogy a küldő államokat 12 egyenlő²¹ rész terhelné, míg a fogadó állam fennmaradó 1 részaránya fele lenne az egy küldő államot terhelő résznek. Ellenben, ha valamely SAC tagállam felvállalná a küldő állam titulust, akkor a SOFA kármegosztási alaphelyzete (vagyis 1 küldő állam és 1 fogadó állam) állna elő, amelyből következően a küldő államot a 100% kártérítési összeg 75%-a terhelné, míg a fogadó államnak kellene viselnie a fennmaradó 25%-ot. Nyilvánvaló, hogy ez a felállás jobban szolgálná a SAC-nemzetek érdekeit, hiszen egymás közötti viszonyukban csupán a nevükben küldő államként fellépő tagállam által kifizetett 75%-ot kellene 12 részre elosztani.

A fenti dilemmát a SAC-program kárrendezési eljárásának kialakításakor feltétlenül fel kell oldani, szem előtt tartva a NATO/PfP SOFA területi hatályára vonatkozó rendelkezéseket, a károkozás helye szerinti állam sajátos megfontolásait, és nem utolsósorban a többi SAC nemzet nevében „küldő állam”-ként eljáró tagállam érdekeit is.

---

19 A feltett kérdésnek csak a NATO/PfP-országokban történő károkozás esetén van relevanciája. A NATO/PfP SOFA területi hatálya alá nem tartozó országokban ugyanis a SOFA szerinti „küldő állam / fogadó állam” (Sending State / Receiving State) fogalompáros nem feltétlenül értelmezhető.

20 Ez a feltételezés abból indul ki, hogy – mivel mindig a károkozás helye szerinti állam (károsult) joga annak eldöntése, hogy kit (melyik államot) tekint küldő államnak – a károkozás helye szerinti állam elméletileg mind a 12 SAC nemzetet megszólíthatja küldő államként.

21 A szemléltetés kedvéért felvetett példa nem pontos, hiszen a küldő államokat terhelő 12 részt nem egyenlően, hanem természetesen az együttműködő nemzetek egymás közötti megállapodása szerint (pl. a repülési órák arányában) kellene felosztani.